

ДЕЯКІ СПІРНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ СПОРТУ

Гриценко О. А.

У статті розглянуто окремі спірні питання кримінально-правової протидії у сфері спорту. Увага зосереджена на тому, що в суспільстві існують певні проблеми, які зумовлюються фактом швидкого розвитку професійного спорту та певних корупційних порушень у ньому, а отже, необхідністю кримінально-правового регулювання та вдосконалення цієї сфери у законодавстві, зокрема кримінальному. Проаналізовано окремі статті, які регулюють правовідносини, що виникають у сфері спорту та корупції, а саме протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, а також застосування допінгу (ст. ст. 369-3, 323 КК України). На підставі проведеного аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства встановлено, що хоча ст. 369³ КК і дозволяє на законодавчому рівні вирішувати питання щодо протидії корупції у спорті, однак проблеми термінологічного характеру, зокрема відсутність нормативної регламентації стимулювання спортсмена відстоювати інтереси (свої, суспільства та держави), кваліфікації опосередкованих дій спортсменів (наприклад, у разі використання третіх осіб), неоднозначність у необхідності кримінально-правової охорони впливу на спортивний результат, а також проблема притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності потребують додаткового дослідження та вдосконалення. З'ясовано, що ст. 323 КК України не враховує усього кола відносин, що виникають під час учинення відповідного кримінального правопорушення. Доведено, необхідність певних змін, які можуть бути відображені або у розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», або у ст. 323 КК України, у якій, як і в усіх інших кримінальних правопорушеннях, що пов'язані з корупцією, буде встановлено додаткову ознаку, пов'язану з учиненням застосування допінгу шляхом зловживання службовим становищем.

Ключові слова: допінг, корупція, протидія, спорт, спортивні змагання, карне правопорушення, кримінальна відповідальність.

Hrytenko O. A. Some controversial issues of criminal and legal anti-corruption in sports

The article considers some controversial issues of criminal law counteraction in the field of sports. Attention is focused on the fact that there are certain problems in society, which are due to the rapid development of professional sports and certain corruption violations in it, therefore, the need for criminal law regulation and improvement in this area of law, in particular criminal law. Separate articles regulating legal relations arising in the field of sports and corruption, namely illegal influence on the results of official sports competitions, as well as the use of doping (Articles 369-3, 323 of the Criminal Code of Ukraine) are analyzed. On the basis of the conducted analysis of the domestic and foreign legislation it is established that though Art. 369³ of the Criminal Code and allows to address the issue of combating corruption in sports at the legislative level, but terminological problems, in particular the lack of regulations to encourage athletes to defend interests (their own, society and state), qualification of indirect actions of athletes (eg, using third parties), ambiguity the need for criminal protection of the impact on sports results, as well as the problem of bringing the perpetrators to justice require further research and improvement. It was found out that Art. 323 of the Criminal Code of Ukraine does not take into account the full range of relations arising from the commission of the relevant criminal offense. It is proved that the need for certain changes, which can be reflected either in Section XVII «Criminal offenses in the sphere of official activity and professional activity related to the provision of public services», or in Article 323 of the Criminal Code of Ukraine, which, as in all other criminal offenses, related to corruption, an additional feature will be established related to the use of doping through abuse of office.

Key words: doping, corruption, opposition, sports, sports competitions, criminal offense, criminal liability. institute of «trial», probationary lines, execution of punishment, release from punishment, serving punishment, correctional process, convicted persons, probation, conditional suspension of punishment.

Постановка проблеми та її актуальність. На протязі багатьох часів спорт був невід'ємною частиною життя суспільства. Сьогодні спортивна індустрія взяла курс на одержання економічної

вигоди від спортивних змагань; при цьому кількість злочинних порушень правил і норм, що діють у спортивній сфері, збільшилася саме з комерціалізацією спорту. Найчастіше заради перемоги та прибутку спортсмени та їхні представники готові йти на порушення встановлених заборон спортивного змагання, зокрема вказані дії можуть спричинити травми як наслідок шкоди здоров'ю його суперника. Причиною також може бути досягнення бажаного результату з метою розширення своїх фізичних можливостей за допомогою використання спортсменами заборонених речовин та методів. Не менш важливим є й те, що у сфері спорту, як і в більшості сфер суспільного життя, простежується явище корупції: підкуп спортсменів, суддів, тренерів, організаторів спортивних змагань. Отже, актуальність визначених проблем зумовлюється фактом швидкого розвитку професійного спорту, а отже, необхідністю кримінально-правового регулювання та вдосконалення цієї сфери у законодавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню чисельних аспектів корупційної злочинності приділяли свого часу увагу такі вчені, як Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Голина, О.О. Дудоров, Ю. Бездольний, М.І. Мельник, В.М. Киричко, О.М. Литвак, А.М. Михненко, О.Г. Кальман, Є.В. Невмержицький, М.І. Хавронюк. Питань щодо особливостей відповідальності в міжнародному спортивному праві торкалися С.В. Алексєєв, І.М. Аміров, С.М. Братановський, А.А. Глашев, М.О. Маргуліс, М.О. Прокопець, О.О. Шевченко та інші вчені, кожний з яких розкривав певні аспекти зазначених проблемних питань. Проблематика кримінально-правової оцінки підкупу як способу вчинення кримінального правопорушення у сфері спортивних змагань активно досліджувалася у юридичній літературі такими вченими, як Б.В. Волженкін, О.М. Грузур, К.П. Задоя, С.В. Кузьмін, А.В. Савченко, В.В. Сараєв, Д.А. Семенов. Проте питання щодо протидії корупційним проявам у спорті, зокрема за допомогою кримінально-правових норм за відповідні дії, які посягають на різні сфери життєдіяльності суспільства, не втрачають своєї актуальності.

Метою статті є дослідження деяких спірних питань кримінально-правової протидії корупції у сфері спорту (ст. ст. 369-3, 323 КК України).

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, питання боротьби з корупцією завжди було актуальним для суспільства. Із розвитком професійного спорту почала розвиватися і корупція все-

редині нього. Здебільшого явище корупції зумовлене отриманням різних матеріальних благ задля досягнення бажаного, з іншого боку.

Окремою метою корупції у сфері спорту є можливість впливати на результати спортивного змагання. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань - це маніпулювання спортивним змаганням, тобто умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, з метою отримання будь-якої неправомірної переваги для себе або для інших [9]. Антикорупційними нормами у Кримінальному кодексі України є в першу чергу норми про службові кримінальні правопорушення. Зокрема, кримінальне законодавство присікає діяння осіб, які зацікавлені у неправомірному досягненні спортивних цілей. Так, керуючись природою спортивних правовідносин, які засновані на методах чесної та добросовісної конкуренції їх учасників, законодавець намагається попередити незаконне збагачення через установлення за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань кримінальної відповідальності, закріплення санкції у ст. 369³ КК України [6].

Серед науковців, котрі досліджували проблеми протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, була однозначна думка, про необхідність віднесення їх до корупційних. Про це, зокрема, писали А.О. Дзюба [3, с. 68], А.О. Данилевський [2, с. 173] та Н.М. Ярмиш [13, с. 198]. Слід звернутися до думки А.В. Савченка, який до типових ознак корупційного кримінального правопорушення відносить: 1) суспільну небезпечність, або безпеку людини, суспільства, держави та людства; 2) протиправність, тобто передбачення його у КК України; 3) наявність діяння, що містить ознаки корупції; 4) учинення його спеціальним суб'єктом; 5) наявність виключно умисної форми вини; 6) караність [10, с. 17]. Отже, визначені ознаки підтверджують корупційний напрям відповідної кримінально-правової норми, однак породжують і певні питання щодо їх дієвості та досконалості.

Слід відзначити зарубіжний досвід із питань кримінально-правового регулювання протиправного впливу на результати офіційних спортив-

них змагань. Зокрема, окрему увагу хотілося б приділити встановленню у кримінальному законодавстві та судовій практиці іноземних держав питання відповідальності за підкуп організаторів або учасників спортивних змагань, а також за незаконну винагороду, отриману названими особами. Це питання різні країни вирішують по-різному. У деяких країнах, де відсутні норми, що передбачають кримінальну відповідальність за підкуп учасників і організаторів спортивних змагань, особи, винні в підкупі учасників спортивних змагань, а також самі учасники змагань, викриті в отриманні незаконної винагороди за незаконний вплив на результати змагань, притягуються до кримінальної відповідальності за хабарництво або шахрайство. Наприклад, футбольні корупціонери, які намагалися нажитися на тоталізаторі шляхом продажу і покупки шести договірних матчів футбольного чемпіонату В'єтнаму 1997 р. були притягнуті до кримінальної відповідальності за шахрайство. У США кримінальна відповідальність за підкуп учасників спортивних змагань із 1964 р. передбачена Федеральним законом про переслідування за хабарництво у сфері спорту (§ 224 розд. 18 Зводу законів США) і законодавством більшості штатів [7, с. 273].

Отже, проведений аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства, дає підстави зробити висновок, що хоча ст. 369³ КК і дозволяє на законодавчому рівні вирішувати питання щодо протидії корупції у спорті, однак проблеми термінологічного характеру, зокрема відсутність нормативної регламентації стимулювання спортсмена відстоювати інтереси (свої, суспільства та держави), кваліфікації опосередкованих дій спортсменів (наприклад, у разі використання третіх осіб), неоднозначність у необхідності кримінально-правової охорони впливу на спортивний результат, а також проблема притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності потребують додаткового дослідження та вдосконалення.

Окрім проблем зазначеної вище кримінально-правової норми, на нашу думку, не менш дискусійним є питання щодо вдосконалення кримінально-протиправної протидії корупції у спорті за застосування допінгу (що вже отримало закріплення у кримінальному законодавстві низки зарубіжних країн). Слід погодитися з думкою Є.Л. Стрельцова, який стверджує, що «допінг як біолого-медичний «засіб» та корупція як соціально-грошовий «засіб», або, якщо бажаєте, соціальний «допінг», незважаючи на зовнішню різницю, водночас можуть мати один внутрішній зміст та

однакову спрямованість. І в цьому є певний парадокс: можливості, шляхи та напрями різні, але мета одна - нелегітимна перемога в конкуренції, незаконне отримання статусу переможця та використання цього у своїх, частіше за все корисливих, інтересах. За великим рахунком йдеться не тільки, а можливо і не стільки про незаконне збагачення управлінців чи допінгові контракти спортивних зірок. Йдеться передусім, якщо говорити про це з позицій загальнолюдських цінностей, про порушення такими діями прав людини на вільне їх використання, на об'єктивну участь у всіх процесах соціальної конкуренції, на досягнення своєї мети в такій державі та суспільстві, де всі люди мають рівні права та обов'язки. Саме така ціль, навіть із часткою утопічності, повинна бути в розвитку людської цивілізації» [11, с. 14-15].

Науковцями зазначається, що проблема застосування допінгу містить у собі тісне переплетіння медичних, соціальних, педагогічних, політичних, морально-етичних, економічних та юридичних аспектів. Основні зусилля спортивної та медичної науки переважно спрямовано на вивчення особливостей впливу заборонених у спорті субстанцій та методів на організм спортсмена, на пошук та вдосконалення методів його виявлення, біохімічних складників, а також на здешевлення процедур допінг-контролю та пошук найбільш простих і ефективних його процедур [1, с. 16-19; 4, с. 3-8, 5; 8, с. 21-24; 14, с. 198-202; 15, с. 513-531]. Існуюча проблема вимагає відповідного регулювання діяльності держав у цій галузі, про що свідчить велика кількість учинених правопорушень у спорті різних видів, таких як посягання на принцип рівності прав і свобод спортсменів, маніпуляції спортивними змаганнями, вживання допінгових препаратів, насильство і хуліганська поведінка глядачів під час проведення спортивних заходів, корупція та інші економічні кримінальні правопорушення в міжнародних спортивних відносинах. Тому важливим, окрім визначення впливу та наслідків уживання допінгових засобів, є питання щодо вирішення законодавчих проблем боротьби з допінгом у спорті, зокрема на рівні кримінального законодавства.

Допінг у спорті - це заборонені фармакологічні препарати, методи та процедури, що використовуються з метою стимуляції фізичної та психічної працездатності та досягнення завдяки цьому найвищого спортивного результату. Відповідно до рішення Міжнародного олімпійського комітету, до допінгів відносяться: 1) так звані допінгові речовини, які розділені на п'ять груп: анабо-

лічні стероїди (тестостерон, ретаболіл, метенол та ін.); бета-блокатори (пропранолол, атенолол, метропролол та ін.); діуретичні засоби (дихлотіозид, гідрохлотіазидфуресеросемід та ін.); стимулятори (амфетамін, кофеїн, кокаїн, ефедрин, метил-ефедрин, фентермін та ін.); наркотичні засоби (кодеїн, героїн, морфін та ін.); 2) допінгові методи, наприклад кров'яний допінг, аутогемотрансфузія, використання еритропоетину, препаратів, що збільшують плазму крові; 3) речовини, прийом яких на змаганнях підлягає обмеженню та у разі відсутності прямих медичних показань також може бути розцінений як допінг.

Ураховуючи те, що норми, які пов'язані з протидією застосування допінгу, хоча і знайшли своє втілення у регулюванні відповідних дій щодо забезпечення охорони здоров'я населення, на жаль не враховують їх корупційний характер. Так, у ч. 2 ст. 323 КК України «Спонування неповнолітніх до застосування допінгу» передбачено кримінальну відповідальність, зокрема за спонування неповнолітнього до застосування допінгу вчинене його тренером. Однак через своє закріплення саме у розділі XIII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення» зазначена стаття пов'язана тільки з охороною здоров'я населення, а відповідна відсутність будь-яких посилань на відношення до кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, вказує на певні прогалини щодо впливу цієї кримінально-правової норми на корупційні прояви у цій сфері.

Висновки. Отже, серед проблем сучасного спорту все більшого значення починає набувати проблема допінгу. Вона є надзвичайно складною, оскільки включає у себе взаємопов'язані медичні, юридичні, політичні, моральні, організаційні, соціальні та педагогічні аспекти. Медичні аспекти зумовлені тим, що використання допінгів спортсменами призводить до негативних, а іноді й до трагічних наслідків для їх здоров'я. І тут слід указати, що охорона саме медичних аспектів (відносин), можливо, недосконала, але все ж такі відбувається за допомогою ст. 323 КК України. Однак регулювання протидії допінгу у спорті у правовому полі не враховує усього кола відносин, які виникають під час учинення відповідного кримінального правопорушення. А отже, вимагає певних змін, які можуть бути відображенні або у розділі XVII Особливої частини КК України

«Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», або у новій редакції ст. 323 КК України, у якій, як і в усіх інших кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із корупцією, буде встановлено додаткову ознаку, яка пов'язана з учиненням застосування допінгу шляхом зловживання службовим становищем.

Література

1. Башкин И.Н. Фармакология допинга. *Журнал SWIM*. 2012. № 4(10). С. 16-19.
2. Данилевський А.О. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань як корупційний злочин. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 9 грудня 2016 р. Київ : НАВСУ, 2016. С. 172-174.
3. Дзюба А.О., Житний О.О. Корупція у сфері спорту (деякі кримінально-правові аспекти). *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, 31 березня 2017 р. Харків, 2017. С. 67-68.
4. Журавлева А.И. Антидопинговый контроль в спорте. *Лечебная физкультура и спортивная медицина*. 2013. № 10(118). С. 3-8.
5. Корж В.П., Башкин И.Н. Допинг. Вчера, сегодня, завтра. Николаев : Степь-инфо, 2006. 200 с.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.04.2022).
7. Криулин А.Е. Некоторые вопросы уголовной ответственности за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований. *Спортивное право в Республике Беларусь*. 2017. № 2. С. 268-283.
8. Остапенко Л.В., Павлов В.И., Бенсмансур И.В. Современные аспекты допинг-контроля. *Физкультура в профилактике, лечении и реабилитации*. 2009. № 2. С. 21-24.
9. Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень : Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19> (дата звернення: 02.04.2022).
10. Савченко А.В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 14-24. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/507/2/6.pdf> (дата звернення: 01.04.2022).

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

11. Стрельцов Є. Допінг і корупція: парадоксальна схожість. *Юридичний вісник України*. 2016. 8-14 квітня. С. 14-15.

12. Шаблистий В.В. Суспільна небезпека (небезпечність у кримінальному праві в епоху постмодерну). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3(11). С. 112-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkauk_2015_3_12 (дата звернення: 01.04.2022).

13. Ярмаш Н.М. Новий закон - нові проблеми (щодо доповнення Кримінального кодексу України статтею 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»). *Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен Української кримінально-правової доктрини* : тези доповідей та повідомлень учасників науково-прак-

тичної конференції, 16 січня 2016 р. Львів : Артек, 2016. С. 195-203.

14. Backhouse S.H., Kenna J. Mc Doping in sport: a review of medical practitioners' knowledge, attitudes and beliefs. *Int J Drug Policy*. 2011. Vol. 22(3). P. 198-202.

15. Bowers L.D. Science and the rules governing anti-doping violations. *Handb Exp Pharmacol*. 2010. Vol. 195. P. 513-531.

Грищенко О. А.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ